

Harkness'den sonra bu çizgide tutarlı olmak koşuluyla ancak çok az eser yazılabılmıştır. Geçen süre içerisinde hala pek çok Calvin yazarı bu eseri aşabilmiş değildir. Eser yaklaşık 300 sayfalık bir hacmi ile din, etik, politika ve ekonomi tarihi bakımından Calvin'i ve Reformu anlamak isteyenler için bulunmaz bir kaynak. Onu görmeden Calvin üzerine bir yazı yazmak kanımca büyük bir eksiklik olacaktır.

Mustafa BIYIK
(Dr., Hitit Ü. İlah.Fak.)

Bernard M. G. Reardon, **Religious Thought in the Reformation**
(Longman: London and New York, 1992), XVI+349 s..

Avrupa'nın bugünkü dinsel, iktisadi ve siyasi duruşunun, onun tarihsel geçmişiyle birlikte değerlendirilmesiyle anlaşılabilir. Çünkü bugünün Avrupası, geçmişine ve özellikle de geçmişinde yaşadığı Büyük Uyanış, Rönesans, Reform ve Aydınlanma gibi tecrübelerle çok şey borçludur. Bu süreçte Reformasyon ise Avrupa için dinsel olduğu kadar toplumsal ve ekonomik açıdan önemli bir değişim ve dönüşüm sürecini ve bir kırılma noktasını ifade eder. Bu bakımdan Reformasyonu anlamak, Avrupa'yı anlamının bir ön şartı olarak görülebilir.

Reformasyon, Avrupa'nın değişik ülkelerinde ortaya çıkan öncü reformcular etrafında şekillenen bir hareket olduğundan, bu hareketi anlamak bir bakıma onun liderlerini anlamayı gerektirmektedir. Bu nedenle Reformasyonu anlamaya yönelik çalışmalarda reformcular her zaman en çok üzerinde durulan konu olmuştur. İşte Reardon'un eseri, bu türden bir yapıttır. O bu kitapta, ana Protestan kiliselerin ortaya çıkması ile sonuçlanan XVI. Asır Reformasyonu'nun dinsel inançları hakkında okuyucuya doyurucu bilgi vermeyi amaçlamıştır (s.xii). On iki bölümden oluşan ese-

rin tamamında göze çarpan en önemli husus, onun salt teolojik düşünceye yönelik olarak yazıldığıdır. Kitabın yarısından çoğu Luther, Calvin, ve İngiliz reformcularına tahsis edilmiş, ayrıca Erasmus, Zwingli ve Melanchthon'a da önemli bir yer verilmiştir. Reformcu liderlerden Luther, ruhsal anlamda gerçek bir yaratıcı, Reformasyonun en güçlü şahsiyeti ve en verimli zekası olarak takdir edilmiştir (s.86). Radikal Reformcular da ayrı bir bölümde ele alınıp tartışılmıştır. Son olarak ise Katolik Reformu'na yer verilmiştir. Konular bilimsel bir yaklaşımla ele alınarak reformcuların bütün görüşleri detaylı bir şekilde sunulmaya ve karşılaştırmalar yapılmaya çalışılmıştır.

Eser her ne kadar zaman zaman Reform düşüncesinin çeşitli kollarını kronolojik olarak ortaya koymada sıkıcı gibi gelse de, sistematik ve özlü bilgiler sunmasıyla övgüyü hak etmiştir.

Reardon bilinçli bir şekilde konuya tamamen Aydınlanma çerçevesinden ele almıştır (s.236). Yazar bu bakımdan karşımıza modern bir rasyonalist olarak çıkmaktadır. Eserinde, en büyük başarısı, hümanizme çok şey borçlu olan on altıncı asrın reformcularının görüşlerini tartışmada nüanslarda gösterdiği maharetidir. Yine 10 ve 11. Bölümlerde İngiliz Reformasyonu detaylı biçimde ele tartışılarak akademik yetkinlik tüm açıklığıyla ortaya konmuştur. Fakat aynı başarı maalesef Anabaptistler konusunda gösterilememiş, burada yalın aktarımlarla bir anlamda boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Radikalizme modern açıdan, modern akademik aydınlanma ilgileri yönünden bakılmış, fakat yazar son dönem ABD akademik dünyasındaki meslektaşları gibi bu konuda asimile olmamıştır.

Yazarın eleştirilebilecek en büyük yönü, onun salt teolojik düşünceye verdiği tek taraflı bakış açısıdır. Bu açıdan bakıldığında eserin pek çok yeri eleştirilebilecek durumda olsa da, diğer materyallerle desteklendiği sürece iyi bir temel kaynak olacak niteliktedir.

Mustafa BIYIK

(Dr., Hitit Ü. İlahiyat Fak.)